

Landskap: Småland
Upptecknat av: Gust. Augustsson
Härad: Grönvärbo, Västbo
Adress: Täxjö
Socken: Skarhult
Berättat av: Ing. Grönvall och
John Andersson, Hammarbod
Uppteckningsår: 1917
Född år i Skarhult

Uppteckningen rör Täxjöhemsvännen. sid.
1-23.

Vektorväningen. 2.

Ta° korn när unbrukskorna rykte. 4. 5.

Ista "reben" - "äringssmekan." 5

Tid, då° man skulle fälla träd. 5-6.

Den, som var fört uppe julafförs-
dagen, skulle ^{försökt} hinna med sitt
arbete nästa år. 6.

Kragsprängning fr. julkatten. 6-7.

Ej sova på juldagen, förrän
man sett en brata, - då° fick man
liggsäid nästa år. 7.

Kasta kniv i vinkelvind. 7-9.

25 sid.

4354.

Sid.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gå i ångång i nöjessvatten. 9-10.

Rida "staffe" 10-11.

Hänga flätade halmhars över
Ladugårdsdörrarna. 11.

"Rynta julasmällar" 11-12.

Nägon besökande fick ej gå fram ett
hus utan att ha blivit bjuden på
något. 12.

Glosorn. 12-13.

Uthlädnings på trettonde dagsafton. 13-14.

Dynamitveckan. 14.

Den som varit i kyrkan skulle ta-
ga de kummarravarande i hand. 14-15.

Kryddar mjölk mot förgöring. 15-16.

Kragi v smörkärning. 16-17.

Kryddar barn mot fulldom - stål
i vaggan. 17.

4354

sid.

17-18.

Imida ut öga på en tjur.

18.

Tjurnyföllning.

18-19.

Kyrkfäddas barn

19-21.

Barnedag.

21.

Sed då räkta barn döptes.

Kanspersoner bär ej besöka barn, där

det finns ordäpf barn, - miste mössan. 21-22.

Bab för "skärven."

22-24.

Skudel mot magsjukdom.

24.

" " hittposta.

24-25.

" " värk.

25.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

Wäst
Småland
Gimreby
Markaryd
Mär 1917

4354

1
J. M. Lundström
Herr af W. Gustafsson
Sven Andersson Hammarby

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Folktrö och folkseder.

Upptecknade efter Aug. Gustafsson och
Sven Andersson Hammarby, Markaryd.

I.

Angående väderlekun.

Det väder, som rådde på "Pälsmånsdagen"
(Pälsmånsa, 25 jan.) skulle bli långvarigt.

"Om mars komtror som ett lejon, gai den

som ett lamm. — Ofta väderet på vistalidag
(lisdagen efter fastlagslördag) förutspåddes
vara årets väderlek. Sadant det var till
kl. 11 f. m. skulle det bli på våren, som
marens väderlek skulle komma att motsätta
varas väderet mellan kl. 11 f. m. och 2 e. m.
Samt höstens av väderet efter kl. 2 e. m.

Den 6 april ingick veckotälet (vecka-
ningen). Man började då att räkna "trekkne
veka" (13:e vecka) och räknade vanligen h. o. m.
sjunde. (Sedan fortfarande än). Det var bra för
årsväxten, om det regnade i sjunde vecka.
"Regn i sjunde vecka ger örakorn och knalla-
gräs," hette det, d. v. s. att även de torra

Småland
Hed. Kyrkess. Västbo
Som. Kyrkess. J
Som. 1912

Opp. S. G. Gustafsson
Västbo, 1912

4354

LUND UNIVERSITETETS
FRAMKUNNESARKIV

och matjordsfästiga åkerläpparna skulle
komma att ge skörd. Regn om ringst
var ej bra för årsväxten; därmed var det
regn välgörande, som fäll på befäldighets-
söndag. — Det väder, som rådde på jin-
savandagen (den 27 juli), skulle fortvara
i sju veckor. Mycken nederbörd i advent
skulle ett gott kommande år; likaså
skulle det vara bra, om solen sken på
julldagen, om än aldrig så litet. Mycket
svåder på julldagen bådade krig.

II

Angående lid och sätt för olika arbeten.

Det mesta växarbetet brukade utföras i
mellan 1te och 2de vecka. Men det var ej
alla, som humra med sitt arbete då. En
bonde från Holma, en by i Markaryd, be-
rättade: "Ja' satte påor, när di' inte va'-
nien vecka igen, å' ja' sådde havre, min
alla da' ana vä' följi." - Korn skulle
man sä, när värnsharkarna rykte. - När
nägeln skulle sä, måste han alltid ha en
kniv (vanligen sin fäkkniv) med sig och
sätta i äkerren, annars blev det inde
nagot korn i saden. Om han glömt
kniven, måste han ovillkorligt gå hem

efter den, innan han fick boja så.

När man skördade råden om hästen, skulle man alltid binda den sista nicken ("härven") ^{När} mycket stor, för att det skulle bli bra gröda på åkern i fråga kommande år. Man hal-lade den sista nicken "åringnicken." Lade man den stor, skulle det bli god åring (skörd).

Virke, som skulle användas till redskap eller för byggnadsändamål e. d., skulle fällas vid nedan (på "må", sae man) för att det skulle bli tyngre och hållbarare. Bäst var det att fälla det i nov. eller dec., då männen var i nedan. Det, som skulle användas till bränsle,

skulle därmed fällas vid ny, för då blev
det mera lättbårt. 4354

Söder om Västbo hte
Markaryd s

Märkaryd s
Märkaryd s

Sept. 1917

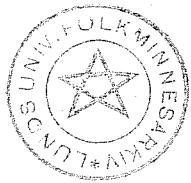
III

Tryt. G. Augustsson 6
Ber. av tryt. Gustafsson

Angående olika seder.

På julafonsdagen skulle man vara
uppe så tidigt som möjligt. Den i byn,
som fört var uppe den morgonen och
skölle om sin gärd, skulle fört och bär
himma med sitt arbete under nästa å.
En annan sed för samma ändamål var
att man skulle skynda sig hem från
altseröningen i kyrkan på juldagsmorgonen,
så fort man kunde. Då brukade folk

4354

springa, vem som vänt kunde, både
unga och gamla. Många sprungo, så
att de bleva sjuka efter det. Det berättas,
att en flicka från Timmeyd red ihjäl en
häst vid ett sådant tillfälle. (Sedan har
fortsett licles för 30 à 40 år sedan).

Man borde ej sova på juldagen,
förrän man sett en skata, ty då fick
man liggråd nästa år. (Detta gäller
tydligen endast bönderna.)

Om man kom i eller nära en virvelvind, skulle man haka sin kniv i den
för att hära bort hunden. Här om berättas

följande historia. En man var under
skördetidens ute på en av sina åkrar och
arbetade med såden. Då susade en virvel-
vind fram över fället, och mannen var
ej sen att kasta sin kniv i dessamma.
Vintern efter reste mannen uppåt Norrland
på gårdfarishandel. En gång, då han
lagts in på ett ställe för att hägna mat,
sag han något, som gjorde honom mycket
förvänd. På bordet, vid vilket han skulle
åta, fann han nämligen sin kniv lig-
gande med udden riktad mot honom.
Hon låt emellerstid kniven ligga. När han
åt, frågade han hustrun på stället,

varför hans kniv var där. Hon varade, att det var i hennes hand, hon velat haft kniven i hästas, ändock hon ej tagit mer än varit bionde korn, och att om han nu rört kniven, hade den fällt i honom.

Om man på förhand ville veta, vad som skulle hänta under sitt, skulle man under mässan gå åtgång. Man skulle då besöka de kyrkor. Kl. 18 på mässan skulle man ställa sig vid ett vägskål, helst där kva vägar korsade varandra. Där kunde man då få se och höra en del, av vad som skulle hänta under det

kommande året. Om detta blev gott,
hördes människorna glada, i motsatt fall
suckade de. - Under dessa årgångar
fick man ej sala till varandra, om man
var två eller flera i sällskap. (I Markaryd
levde ännu en ruy omkring 60 års man,
som påstår sig ha mött en likfärd
under en julkatt).

På morgonen av annandag jul
skulle de, som sände hästar, rida "staffe"
(troligen efter Hel. Stefani dag). Då skulle
man rida, så fort hästarna kunde springa,
och ändamålet med ritten var, att hästar
na under det kommande året ej skulle

Fröder
Göteborg
1917

Fröder
Göteborg
1917

LUDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

4354

få "färg" (färgläggning).

For att skydda sina kreatur mot onda makters inflytelser skulle man till julafonden fläta halmkors och hänga över dörrarna till ladugården. (Sedan han fanns för sista 60 år sedan).

Afam
Att skjuta jularmållar är en sed, som delvis lever kvar ännu fast med olika betydelse. För brukade man skjuta ur ett skott, ju kraftigare dess bållo, så snart man fått "julen färdig," d. v. s. så snart man på julafonsdagen slutat förberedelserna till helgen. Likaså brukade man

på juldagsmorgonen avfyrat ett skott, när man skod färdig att gå till julatton i kyrkan och ett, när man kommit tillbaka därifrån. Numera är det endast unga pojkar, som brukar skjuta jula-smällar utanför fönstren hos grannarna på julattonen och vid halastillfället.

Under julhelgen fick ingen besökande gå från ett hus utan att ha blivit bjuden på något om än aldrig så litet. Man fick ej båra ut julen, hette det. (Seden fortlever än.)

Om man var ute under julnatten, fick man ej stå silla utan att sätta

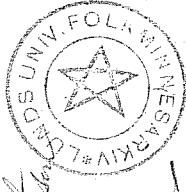

Småland
Timmerås, Västbo
Markbygd
Uppm. 1917

(Uppm. Gustafsson
Br. Olof Gustafsson, den 13
autostom i markbygd
Timmerås)

buren i hov, sy ommars kunde glasöan
(glasuggan d. glödsuggan) komma och
springa emellan buren och klypa hela
kröppen.

Följande sed från Västbo härad om-
talas av en person, som haft sitt barnoms-
hem där. På trettondedagsafton skulle
tre män kläda ut sig för att föreställa
de tre vise männen, som i den bibliska
berättelsen såkte den nyfödde judekonung-
en. Tålvunda utklädda gingo de från gård
till gård och frågade efter Jesusbarnet. Under
varldingen huro de på en stång framför

Sveriges folkliv
Göteborgs Västbo
Sveriges
Muséum
Post. av 1911

Mitt. av Gustaf Wester
Mitt. av Axel
och Sven Sund
Härnösand, Skaraborg

sig något, som skulle föreställa självman
från Öster. Omviser fram man i någon
gård (sade man), vad man rökte, och då
blev där festligheter.

Under dynmelviken fick man ej
grimsa och ej nämna lappor och löss.
Om man spann på Blasiusdagen, för taket
so, och om man ej bakade stenkakor (kunna
pannkakor) på stenkakelidag (vitatisdag),
så föll skorstenen ned.

En sed, trotsigen från katolska
tiden, var, att den, som hade vänt i
kyrkan, skulle, när han kom hem, taga
var och en av de hemmavarande i

acc nr 4354

Smalund
Sunnebo, Västbo
Munkby
ppm. 1917

ppm. av Gustafsson
4354 Del. av Avg. Gustafsson

8

15

handen och säga: "Guds måsa din måsa!"
Det skulle för dessa unga ha samma värkan,
som om de själva varit i kyrkan och
hört mässan.

ÅBO UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

IV.

Angående trolldom och medel däremot.

Om en bondgumma skulle lämna bort mjölk, hade hon att vidtaga vissa åtgärder, för att ej den, som tog emot mjölken, skulle förgå "något för henne. (Frälsningset "Dek är som färgjort" är ju ännu vanligt.) För detta ändamål kunde hon

lägga noga saltkorn i mjölken eller ett
egenblick hänga hälet med mjölken på
bästmanstropen. (Underbeckrad har gjalv för
16 år sedan hämtat mjölk på ett sätt,
där gumman för tillfället använde salt-
metoden.)

LUNDs UNIVERSITET
POLKHMNNSARKIV

16

Ofta hände det, att det var svårt
att få smör, när man hämtade. "Det
ville ej skrära sig," sa det man. För att rå-
da bort häiför skulle man lägga sin vigt-
sling i grädden eller också lägga i
noga saltkorn. Man kunde också lägga
i s.k. ängersål. (Ängersål fick man av
eggenkhogg, som varo så härlig och spröda,

4354

att större bitar fälla ut vid begagnandet.
Dessa bitar, som hittades ångestål, skulle
man taga noga vara på.)

Stål var även i andra fall ett
bra skyddsmedel mot trolldom. Man skulle
alltid lägga stål i vaggan, där ett barn
läg, för att ej troll skulle kunna lyfta
bort det, d.v.s. saga det kristna barnet och
och lägga dit en hollunge i stället.

Till trolldom kan även räknas
sedan att smida ut ett öga på en hjur.
Hun det skulle tillgå, kunde emellerbit min
sageman inte reda ut. Att sedan dock har

Smålandst. 1866 (Mynd. sköt Augustsson)
Jannebo i. Kestads förs.
År 1866. Den 20. Dec. o. den dödades med
Mynd. av S. 1917.

fortsett längre, kan man sluta därav, att
förr cirka 20 år sedan levde i M. en 18
årig man, som på så sätt skulle ha
förlorat sitt ensa öga.

Sedan att ljungjälka borde också
ha hällt i sig ganska länge. Den, som
var förfaren i den konsten, kunde t. ex.
knyta en tråd i en "rotvålta" (tråd, som
fallit omkull för vinden) eller sticka en
kniv i en vägg och myölka där.

I.

Angående spåda barn samt barns dår.

När ett barn var född, skulle

4354

4354

LUNDENS UNIVERSITETTS
BOKHÄRNESSAMLING

man binda dess armar i kors över bröstet.
Det man band med kallas "kinnagjärt".
För att barnet skulle bli rikt somt få
lätt för att lära, skulle man binda in
fringar och bärker i kinnagjärtet. Nyfödda
barn skulle man doppa i iskallt vatten,
för att barnet från aldrig skulle frysa.
I M. lever ännu en man, som vid sin
födelse, 1863, fick sig ett sådant bad.

Vid bandage skulle gredmoder kläda
barnet. Det skulle gå så fort som möjligt,
lyda då blev barnet sedan kvickt i allt, vad

det kom att göra. Vid Nyårs dagskiken
skulle gudmodern lyft säga ifter, vad 20
prästen sade. Detta skulle ha till följd,
att barnet blev "inom", d. v. s. fick läm-
na att lära. (Underberknad hämmar en
svur levande gummor, som räkttagit
derna de gamla föreskrift.) Gudmodern
hade många plikter. När hon hade
tagit barnet i sin famn för att med de
andra ge sig inåg till kyrkan eller annat
ställe, där dagens skulle föriätas, skulle
hon falla på knä vid fyren (eldstaden)
och bitta i fyrestinen. Barnet skulle då
aldrig få sandvark. — För att barnet
skulle få "hishålor" skulle gudmodern

nygra del i kinderna.

När ett barn - trotsigt endast
växla - skulle dyras, brukade gudmo-
dern, på snart hon med barnet kom utom
dörrarna till dess hem, rogra till bar-
nets mor: "Ditt barn har tråskrik!"
Då skulle modern kvickt svara: "Det var
lägn i dig!" Om modern kvickt hann
sansa sig och svara detta, skulle barnet
ej få namnda sjukdom. (Tråskrik var
trotsigt, troddes det, ett växla barns klagan
och tränad efter en far.)

En sed, som även till en del fort-

I miltand lever, os, att manspersoner ej bora besöka
Gunnerbo rd.
Markaryds sv. ett hem, där det finns ett odärt barn²²

De mista då männen, säger man. För
nyg. an. 8. Augustus att rädda den, skulle de ge pengar till
1917. barnet.

LUND UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

II

Angående sjukdomar och deras botande.

Om ett barn hade skäver (engel-
ska sjukan), kunde det botas på följande
sätt: Man tog barnet till ett lik och
födde det tre gånger omkring detta. Två
personer ställde sig vid likkistan, en
vid vardera sidan. Den ene tog barnet

i sina armar och förlade det under kistan, där den andre tog emot det för att sedan lämna det tillbaka till den förra över kistan. På så sätt skulle barnet förs omkring liket tre gånger. Sedan skulle barnet tvättas i vatten, varmt liket före tvättet.

Ett annat bokmedel var att skrapa utall av en kyrklocka och ge barnet, eller också saga jord på en grav på kyrko gården och låta barnet sova på en natt. Jorden skulle sedan läggas tillbaka på graven. Annat ett bokmedel mot ejtsdon men var att leda upp ett ihåligt barn

på kyrkogården och ge "sjuklingen" magen
att dricka där.

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

24

Om ett barn hade ont i magen,
kallades det ofta, att barnet hade blivit
"magstryct" (magstrycket, magen hade kommit
i åtag). Den sjukdom skulle bålas på så
sätt, att man med en hand på barnets
mäge och en på dess rygg vände det om-
kring framstiga tv ränder.

För kikkharta skulle man åta gröt,
som var kokad i en bjälta, under en bro,
där vattnet rann åt norr. Kokningen
skulle föråtkas före solens uppgång. Ett
annat medel var att dricka mjölk av en

4354

Sugga,

4354

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

25

För väck hade man följande bate-
medel, som mig vederligt användes så sent
som 1872. Den sjuka (i detta fallet en
gumma) skulle båras till en dörr, som vette
åt norr. Där skulle man sätta henne
i dörröppningen och sedan avlossa ett
skott över henne mot norr. I båssan
var till för läddning bl. a. inlagd en
papperslapp, på vilken något var skrivet.
Tad det var, har jag ^{inty} kunnat få reda på,
men antagligen var det någon trollformel.

Väijo i februari 1919
Gust. Augustsson.